

فصل ۱

کلیات

اهداف و ساختار کتاب

کتاب دانش فنی تخصصی یکی از دو دانش فنی با چهار واحد نظری و عملی تهیه شده است. دانش فنی پایه مربوط به سال دهم است. هدف اصلی این کتاب آشنا کردن هنرجویان با دانش‌های تخصصی مورد نیاز برای انجام شغل مربی یاری در مراکز پیش از دبستان و آشنایی با دانش‌های تخصصی لازم برای ادامه تحصیل در مقطع کاردانی و ارائه فعالیت‌های لازم در این راستاست. بر همین اساس، مطالب این کتاب، ضمن ارائه دانش تخصصی مورد نیاز و فعالیت‌های مختلف و بیان یافته‌های علمی و تحقیقی و ضرورت‌ها، کمک می‌کند تا برنامه آموزشی در این زمینه گام به گام از طریق فعالیت‌های مختلف تهیه، اجرا و ارزشیابی گردد.

هدف کلی کتاب، آشنا نمودن هنرآموزان با دانش تخصصی روان‌شناسی جهت کاربرد در مراکز پیش از دبستان و نقش و اهمیت آن در آموزش و پرورش کودکان و نحوه آموزش آن از طریق تمرین‌ها و فعالیت‌های مختلف است. کتاب درسی، شامل پنج پودمان است که به‌طور خلاصه در زیر به محتوا و اهداف آنها اشاره می‌شود:

پودمان اول : هدف، آشنا کردن هنرجویان با کاربرد روان‌شناسی در آموزش و پرورش پیش از دبستان مانند موضوع روان‌شناسی و روش‌های پژوهش آن، احساس و ادراک، شخصیت و هوش در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

پودمان دوم : هدف، آشنا کردن هنرجویان با کاربرد بهداشت روانی در پیش از دبستان مانند اهداف و عملکرد بهداشت روانی، سازگاری، بهداشت روانی در دوره کودکی، مهارت‌های زندگی و... در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

پودمان سوم : هدف، آشنا کردن هنرجویان با شناخت مشکلات شایع رفتاری کودکان پیش از دبستان مانند مشکلات رفتاری کودکان و نشانه‌های آنها، روش‌های برخورد با رفتار و مشکلات کودکان و... در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

پودمان چهارم : هدف، آشنا کردن هنرجویان با به‌کارگیری رویکردها در آموزش و پرورش پیش از دبستان مانند رویکرد باغچه بان، رویکرد رجبو - املیا، های اسکوپ و... در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق

تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است. **پودمان پنجم:** هدف، آشنا کردن هنرجویان با کاربرد متون تخصصی در آموزش‌های پیش از دبستان کودکان از طریق تمرین‌ها و انجام فعالیت‌های مختلف است. برای ارتقای کیفیت تدریس و کسب مهارت حرفه‌ای، لازم است میزان خودآموزی، خود فهمی و خودانگیزی هنرآموزان افزایش یابد و این برعهده هنرآموزان عزیز است که زمینه را فراهم سازند.

هنر آموز گرامی:

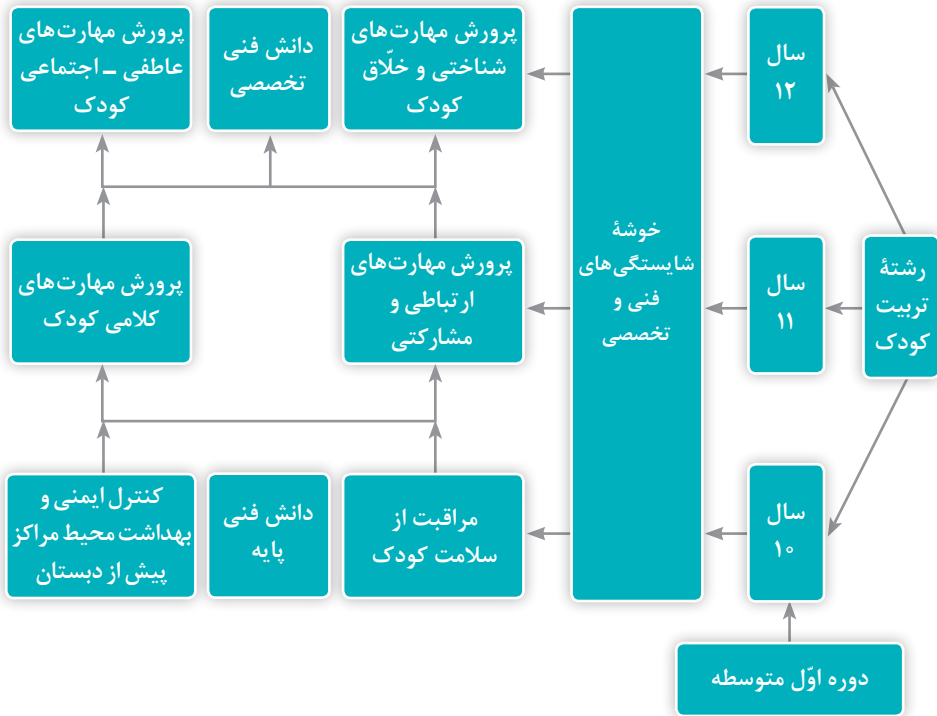
تدریس تلاش دو جانبه شما و هنرجوی شماست. راهنمای هنرآموز، برنامه مدونی را برای یاد دادن و یاد گرفتن واحدهای یادگیری در اختیار شما قرار می‌دهد و شما خواهید توانست با استفاده از فنون و ابزارهای آموزشی هنرجو را درگیر آموزش کنید. او باید به عنوان گیرنده فعال و همراه شما، مهارت‌های یادگیری، مهارت اتکالی به خود، ارتباط کلامی، تفکر، اندیشه، خردورزی، حل مسئله، روابط انسانی، همکاری، مشارکت و تعاون را تجربه کند تا بدان حد که آنها را در زندگی روزمره خود به کارگیرد و خود در آینده این روش را در مورد کودکان اجرا کند. بنابراین، تا حد امکان برای او فرصت تمرین و تجربه فراهم کنید و نوآوری و خلاقیت او را ارج بگذارید.

پودمان‌های گوناگون این درس در یک نگاه کلی با هم در ارتباط هستند. قبل از توجه به نکات پیشنهادی، به منظور نهادینه شدن شایستگی‌های فنی در هنرجویان، لازم است شایستگی‌های غیرفنی همچون یادگیری مداوم، مسئولیت‌پذیری، روحیه ایثارگری، وجدان کاری، همکاری و مشارکت، صرفه‌جویی، توجه به محیط‌زیست، پاسداری از ارزش‌های مذهبی و اخلاقی، حفظ آداب و رسوم و سنت‌ها، احترام به قانون و... نیز در طول آموزش سرلوحه کار قرار گیرد.

توجه: جهت اجرای برخی از فعالیت‌ها لازم است با مراکز پیش از دبستان هماهنگی‌های لازم انجام شود. پیشنهاد می‌شود حداقل ماهی یک جلسه بین ۴ تا ۶ ساعت هنرجویان در مراکز پیش از دبستان حضور یابند و فعالیت‌های مورد نظر را انجام دهند.

هدایت تحصیلی - حرفه‌ای

هدایت از طریق در اختیار قرار دادن اطلاعات شغلی و حرفه‌ای که در برنامه درسی رشته بخشی از آن وجود دارد و بخش‌های دیگر شامل مسیر توسعه حرفه‌ای از طریق بازدید و کارآموزی محقق می‌شود. مسیر هدایت تحصیلی دروس تخصصی رشته از پایه دهم تا دوازدهم در نمودار زیر نمایش داده شده است:

فصل ۲

معرفی واحدهای یادگیری

سازماندهی محتوا

درس دانش فنی تخصصی در سال دوازدهم در قالب پنج پودمان مستقل از یکدیگر به صورت خطی ارائه می‌شود. سازماندهی تکالیف کاری به صورت خطی است و مراحل کاری به صورت ارائه دانش در قالب تکالیف یادگیری ساخت یافته و مهارت بعد از آن به صورت تمرین عملی در حیطه وسعت محتوا به ترتیب آورده می‌شود. شایستگی‌های غیرفنی، زیست محیطی، ایمنی و نگرشی به صورت تلفیقی در دانش و مهارت ارائه می‌شود.

شایستگی‌های مورد انتظار

شایستگی‌های فنی:

۱ کاربرد روان‌شناسی در آموزش و پرورش کودک

۱-۱- تحلیل روان‌شناسی کودک

۱-۲- تحلیل رفتار کودک

۲ کاربرد بهداشت روانی در پیش از دبستان

۲-۱- تحلیل عملکرد بهداشت روانی در دوره کودکان پیش از دبستان

۲-۲- به کارگیری اصول بهداشت روانی در آموزش و پرورش کودک

۳ شناخت مشکلات شایع رفتاری کودکان پیش از دبستان

۳-۱- تحلیل مشکلات رفتاری کودکان پیش از دبستان

۳-۲- به کارگیری روش‌های برخورد با مشکلات رفتاری کودکان

۴ به کارگیری رویکردها در آموزش و پرورش پیش از دبستان

۴-۱- تحلیل رویکردهای آموزشی در پیش از دبستان

۴-۲- به کارگیری رویکردها در آموزش و پرورش پیش از دبستان

۵ کاربرد متون تخصصی در آموزش‌های پیش از دبستان

۵-۱- تحلیل اصطلاحات تخصصی در آموزش و پرورش پیش از دبستان

۵-۲- به کارگیری متون تخصصی در آموزش و پرورش رشد همه جانبه کودک

شایستگی های غیرفنی:

- ۱ یادگیری؛
- ۲ آموزش و کمک به فراگیری دیگران؛
- ۳ تفکر خلاق؛
- ۴ درک درست از نگرش سیستمی.

مسیر یادگیری درس دانش فنی تخصصی سال دوازدهم رشته تربیت کودک

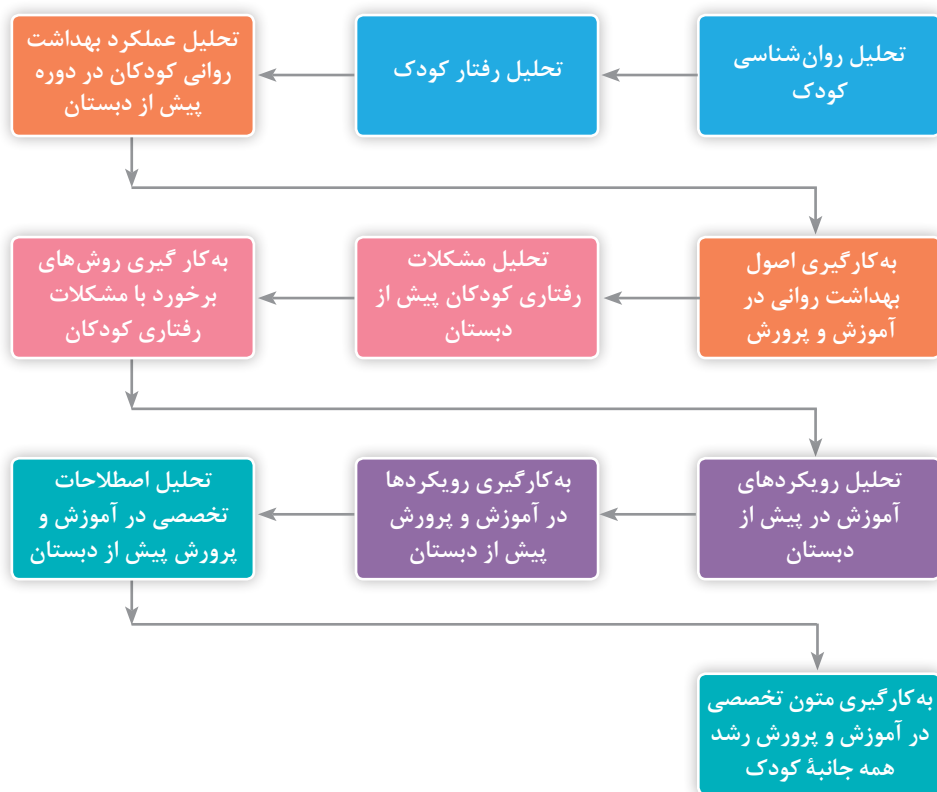
■ کاربرد روان‌شناسی در آموزش و پرورش کودک

■ کاربرد بهداشت روانی در پیش از دبستان

■ شناخت مشکلات شایع رفتاری کودکان پیش از دبستان

■ به‌کارگیری رویکردها در آموزش و پرورش پیش از دبستان

■ کاربرد متون تخصصی در آموزش‌های پیش از دبستان

بودجه‌بندی زمانی درس دانش فنی تخصصی پایه دوازدهم

این درس شامل پنج پودمان به شرح زیر است:

ردیف	پودمان	کل ساعت	ساعت نظری	ساعت عملی
۱	کاربرد روان‌شناسی در آموزش و پرورش کودک	۳۰	۱۲	۱۸
۲	کاربرد بهداشت روانی در پیش از دبستان	۳۰	۱۲	۱۸
۳	شناخت مشکلات شایع رفتاری کودکان پیش از دبستان	۳۰	۱۲	۱۸
۴	به کارگیری رویکردها در آموزش و پرورش پیش از دبستان	۳۰	۱۲	۱۸
۵	کاربرد متون تخصصی در آموزش‌های پیش از دبستان	۳۰	۱۲	۱۸

هر پودمان نیز شامل چند مرحله به شرح زیر خواهد بود:

کاربرد روان‌شناسی در آموزش و پرورش کودک				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	تحلیل روان‌شناسی کودک	۱۰	۱۰	۲۰
۲	تحلیل رفتار کودک	۵	۵	۱۰

کاربرد بهداشت روانی در پیش از دبستان				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	تحلیل عملکرد بهداشت روانی در دوره کودکان پیش از دبستان	۱۰	۱۰	۲۰
۲	به کارگیری اصول بهداشت روانی در آموزش و پرورش کودک	۵	۵	۱۰

شناخت مشکلات شایع رفتاری کودکان پیش از دبستان				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	تحلیل مشکلات رفتاری کودکان پیش از دبستان	۱۰	۱۰	۲۰
۲	به کارگیری روش‌های برخورد با مشکلات رفتاری کودکان	۵	۵	۱۰

به کارگیری رویکردها در آموزش و پرورش پیش از دبستان				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	تحلیل رویکردهای آموزشی در پیش از دبستان	۱۰	۱۰	۲۰
۲	به کارگیری رویکردها در آموزش و پرورش پیش از دبستان	۵	۵	۱۰

کاربرد زبان تخصصی در پیش از دبستان				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	تحلیل اصطلاحات تخصصی در آموزش و پرورش پیش از دبستان	۱۰	۱۰	۲۰
۲	به کارگیری متون تخصصی در آموزش و پرورش رشد همه جانبه کودک	۵	۵	۱۰

فصل ۳

مدیریت کلاس

مدیریت کلاس درس یکی از مهم‌ترین مسائل در موقعیت‌های یاددهی - یادگیری و در واقع یکی از معیارهای تحقق تدریس اثربخش است. هنرآموزان تا زمانی که نتوانند کلاس درس خود را به درستی سازماندهی و مدیریت نمایند، قادر نیستند توجه و تمرکز خود را به فرایند یاددهی - یادگیری معطوف نموده و یک محیط و جو مساعد برای یادگیری به وجود آورند. مدیریت کلاس درس را می‌توان همانند چتر گسترده‌ای دانست که تلاش‌های مدرس را برای کنترل فعالیت‌های کلاس درس مانند یادگیری، تعامل اجتماعی و رفتار هنرجو تحت پوشش خود قرار می‌دهد.

تعریف مدیریت کلاس: مدیریت کلاس درس عبارت از رهبری کردن امور کلاس درس از طریق تنظیم برنامه‌درسی، سازماندهی مراحل کار و منابع، سازماندهی محیط به‌منظور بالا بردن کار نظارت بر پیشرفت هنرجویان و پیش‌بینی مسائل بالقوه است. در واقع مدیریت کلاس درس، «ایجاد شرایط لازم برای تحقق یادگیری» است.

اصول مدیریت کلاس

اصول مدیریت کلاس درس عبارت‌اند از:

۱ فراهم ساختن امکان فعالیت‌های یادگیری معنادار: رمز پیشگیری از بروز مشکلات در کلاس، داشتن فعالیت‌های با معناست. وقتی هنرجویان شما به کار خویش علاقه‌مند باشند، بی‌نظمی در کلاس کمتر می‌شود و زمانی که اطلاعات درسی برای هنرجویان با معنا باشد، یادگیری تقویت می‌شود. یک عامل مهم برای پیدا کردن فعالیت‌های با معنا، اطلاعات شما از هنرجویان، علاقه‌ها، روش فکری و میزان آمادگی آنان است.

۲ تبدیل کلاس درس به محیطی حمایت‌کننده: یادگیری و رشد، خود به خود اتفاق نمی‌افتد و به این منظور لازم است به نیازهای هنرجویان پاسخ داده شود. کلاس باید محیطی باشد که در آن، به نیازهای زیستی، ایمنی، تعلق و احترام به نفس در حد اعلا می‌تواند پاسخ داده شود. آشکار است که هنرآموز نمی‌تواند جایگزین پدر و مادر شود، ولی مسلماً می‌تواند امنیت هنرجو را در کلاس تضمین کند و با تحسین صادقانه او، نقشی تسهیل‌کننده ایفا کند.

۳ فراهم آوردن فرصت‌های لازم برای یادگیری موفقیت‌آمیز: همه هنرجویان باید امکان تجربه موفقیت را در کلاس داشته باشند. این تجربه ممکن است از سهمی شدن در کارها تا پیشرفت درسی خاص تغییر کند. معنای موفقیت تنها پیروزی در رقابت با دیگران نیست. پیشرفت هنرجو در انجام کارهای خود، منبع مهم کسب

موفقیت است. هنرآموزان موفق، فعالیت‌هایی را برنامه‌ریزی می‌کنند که ضمن کارآمد بودن، احتمال موفقیت در آنها زیاد باشد.

۴ قرار دادن اطلاعات لازم در اختیار هنرجویان: گفتن نتایج کارها توسط شما به عنوان هنرآموز، با موفقیت هنرجویان رابطه‌ی نزدیک دارد. اگر شما به آنها، فعالیت‌ها و معیارهای خوب انجام دادن کارها را توضیح دهید، یادگیری هنرجویان استمرار پیدا می‌کند و امکان بروز رفتارهای نامناسب کاهش می‌یابد. این کار سبب می‌شود که آنها درباره‌ی کارهایشان داوری کرده و نتایج را تحلیل کنند.

۵ شرکت دادن هنرجویان در تصمیم‌گیری‌ها: هنرجویان نیاز دارند که احساس کنند در مورد کارهایی که انجام می‌دهند، مختارند. اگر مدیریت کلاس ضعیف باشد، آنها احساس می‌کنند که در مورد یادگیری خود اختیار ندارند. در این صورت، آنها آنچه را شما می‌خواهید انجام می‌دهند و انگیزه‌شان برای ادامه‌ی کار کاهش می‌یابد. هنرآموزان موفق به هنرجویان خویش اجازه می‌دهند که نقش مهمی را در تعیین تجربه‌های یادگیری ایفا کنند. آنها اغلب به هنرجویان اجازه می‌دهند که درباره‌ی موضوع، زمان و نحوه‌ی یادگیری تصمیم بگیرند. مشارکت هنرجویان سبب می‌شود که احساس کنند بر اوضاع مسلط هستند. در نتیجه، انگیزه‌ی آنها برای مشارکت در امور افزایش یافته و رفتارهای نامطلوب آنها کاهش می‌یابد.

۶ تقویت رفتارهای مناسب: هنرجویان نمی‌توانند در یک زمان، هم مسئله‌ی ریاضی حل کنند و هم با یکدیگر صحبت کنند. در اینجا حل مسئله، رفتار مناسب و صحبت کردن، رفتار نامناسب است. این در حالی است که در یک زمان تنها یکی از این دو رفتار را می‌توان انجام داد. پس با تقویت رفتار مناسب می‌توان از بروز رفتار نامناسب جلوگیری کرد. معیار مدیریت موفق در کلاس، صرفاً برخورد با رفتارهای نامناسب نیست بلکه جلوگیری از بروز مشکلات در هنرجویان است.

عوامل مؤثر بر مدیریت کلاس

عوامل مؤثر بر مدیریت کلاس را در سه قسمت به شرح زیر طبقه‌بندی می‌نمایند:

الف) ویژگی‌های شخصیتی هنرآموز: بدون شک شخصیت و ویژگی‌های شخصیتی هنرآموز، یکی از عوامل بسیار مهم در نظم‌دهی کلاس است. هنرآموزی که از نظر ظاهری آراسته می‌باشد، مثبت نگر و خوش اخلاق است، به توانایی‌های ذهنی، جسمی، عاطفی و تفاوت‌های فردی هنرجویان آگاهی دارد، شرایط فیزیکی کلاس را از قبل آماده می‌سازد، مهارت ارزشیابی و پرسش کردن را می‌داند، آنها را دوست دارد و به کارش علاقه نشان می‌دهد و در کارش مسلط است و با هنرآموزی که این ویژگی‌ها را ندارد، بسیار متفاوت است. بنابراین لازم است هنرآموزان برای مدیریت مناسب در کلاس، صفات و ویژگی‌های شخصیتی مطلوب را در خود پرورش دهند.

ب) روش‌ها و فنون تدریس: تدریس به مجموعه اعمالی گفته می‌شود که هنرآموز برای جلب توجه هنرجویان تدریس را اثر بخش و کارآمدتر اجرا می‌نماید. آشنایی و آگاهی نسبت به فنون تدریس و اعمال آنها در کلاس درس توسط هنرآموز، باعث می‌شود، وی بدون استفاده از خشونت و تنبیه بدنی، کلاس را مدیریت نموده و نظم را حاکم سازد. یک هنرآموز باید با توجه به شرایط کلاسی و کارگاهی، امکانات و تجهیزات، توانایی‌های خود و هنرجویان و محتوای کتاب‌های درسی یک روش تدریس مناسب انتخاب نماید. در صورتی که روش تدریس هنرآموز مناسب نباشد، باعث سردرگمی هنرجویان، شلوغی کلاس و کارگاه و اتلاف وقت خواهد شد. بنابراین لازم است یک هنرآموز نسبت به الگوها، روش‌ها و راهبردهای فنون تدریس، آگاهی‌های لازم را داشته باشد تا به موقع و در جای مناسب از هر کدام از روش‌ها و فنون تدریس، استفاده کند. یک هنرآموز در طراحی آموزشی باید تدابیری بیندیشد تا هنرجویان را با مفهیمی که ارائه می‌گردد آشنا نموده و امکان برهم‌زدن نظم کلاس را از هنرجویان خاطی سلب نماید.^۱

ج) تسلط علمی و فنی بر موضوع تدریس: یکی از عوامل مؤثر بر مدیریت کلاس، کارگاه و یا آزمایشگاه و مقبولیت هنرآموزان و معلمان، تسلط آنها بر دانش و مهارتی است که قرار است هنرجویان خود را در آن موضوع، ارتقای علمی و فنی دهند. به این منظور، لازم است او به‌طور مداوم، دانش و تجربه علمی و فنی خود را (در کنار تمام شایستگی‌های غیرفنی و شخصیتی) به روز نموده و ارتقا دهد تا بتواند موانع مسیر پرچالش تدریس را برطرف نماید.

فنون مدیریت کلاس درس

۱ **مدیریت قوانین:** در هر ارتباطی، قوانینی حاکم است که به آن رابطه جهت، معنا و هدف می‌بخشد. فرایند یاددهی - یادگیری نیز که تعامل و ارتباط را تداعی می‌کند، از قوانین خاصی پیروی می‌کند. معمولاً در کلاس درس، هنرآموز

۱- برای کسب آگاهی بیشتر در زمینه روش‌ها و فنون تدریس فعال به راهنمای هنرآموز کتاب‌های تخصصی رشته تربیت کودک در پایه ۱۰ و ۱۱ مراجعه کنید.

تعیین‌کننده قوانین و چهارچوب‌هاست و هنرجویان نقش اجرایی را برعهده دارند. بدیهی است که در چنین شرایطی، لازم است هنرجویان در جریان قوانین و انتظارات قرار گیرند و دقیقاً بدانند که چه کاری باید انجام دهند و چگونه باید رفتار کنند. معمولاً زمان تعیین قوانین، شروع سال یا نیم سال تحصیلی است که البته در زمان‌های مقتضی تجدید و تغییر می‌کند. مقرراتی از قبیل ورود به موقع به کلاس، حضور فعال در کلاس، صحبت به موقع، احترام به هنرآموز و هم‌کلاسان، انجام تکالیف و عدم استفاده از تلفن همراه جزء مقررات کلاسی هستند.

۲ مدیریت محتوا: مدیریت محتوا به آنچه آموزش داده می‌شود، اختصاص دارد. آموزش، مستلزم دانستن موضوع تدریس و آشنایی با اصول ارائه آموزشی است. اگر هنرآموز به‌طور دقیق نداند که چه چیزی را می‌خواهد آموزش دهد، نخواهد دانست که چه مطلبی را ارائه دهد، به دنبال چه پاسخ‌هایی باید باشد و چه وقت تشویق‌ها را به کار ببرد.

نکته

«ویلیام گلاسر»^۱ در کتاب «مدارس بدون شکست» برای پیشگیری از پیدایش مشکلات رفتاری، چند اصل زیر را پیشنهاد می‌کند که می‌توان در محیط کلاس به کار برد:

- به رفتارهای فعلی بپردازید و روی آنها تأکید کنید نه رفتارهای قبلی. مدارس باید جایی باشند که دانش‌آموزان بتوانند موفق شوند.
- مقررات معقولی وضع و اجرا کنید. پیشرفت هر دانش‌آموز را زیر نظر بگیرید و تا حد امکان آن را تقویت کنید. نشان دهید که به طرح‌های مربوط به پیشرفت ایشان توجه دارید. هیچ عذری را از ایشان نپذیرید. تعهدی را که دانش‌آموزی قبول می‌کند دنبال کنید.
- بپذیرید که همه دانش‌آموزان، استعداد دارند. نظر خود را صریحاً به دانش‌آموزان بگویید. به داوری‌های دانش‌آموزان احترام بگذارید، از ایشان بخواهید که عقایدشان را درباره عملکردهای خود بیان کنند.
- به دانش‌آموزان خود یادآوری کنید که یادگیری در مدرسه چگونه به تجربه‌های خارج از مدرسه آنها مربوط می‌شوند. دانش‌آموزان را در تصمیم‌گیری‌ها برای کلاس شرکت دهید، مخصوصاً در تصمیم‌گیری‌هایی که روی شخصیت آنها اثر می‌گذارند.
- تنبیه بدنی نکنید. تنبیه بدنی پیامدهای منفی ناخواسته‌ای را به دنبال دارد. تنبیه بدنی، دانش‌آموزان را به احساس مسئولیت رفتار خویش تشویق نمی‌کند و موجب دل‌سردی آنها می‌شود. در صورتی که دانش‌آموزان باید مسئول باشند که دقت کنند، مطالعه کنند و یاد بگیرند.
- رویدادهای مهم دنیای واقعی را در کلاس برای دانش‌آموزان مورد بحث قرار دهید. تشکیل جلسات بحث در کلاس به دانش‌آموزان کمک می‌کند که حل کردن مسائل را بیاموزند، افکار و عقاید خود را شفاهی بیان کنند و در پیشرفت خود شخصاً درگیر شوند. همچنین این جلسات، دانش‌آموزان را تشویق می‌کنند که در

۱- Willaim Glasser

راهبردهای اداره کلاس شرکت کنند.

- دوستانه برخورد کنید. از ضمیرهای مشخصی استفاده کنید و اهمیتی را که برای دانش‌آموزان قائلید به زبان بیاورید.
- همراه با دانش‌آموزان برای رفتارهای جایگزین برنامه‌ریزی کنید و آنها را در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت دهید.

۲ مدیریت عدالت و ایجاد انگیزه: از وظایف و انتظارات خاص هنرآموزان برای مدیریت کلاس درس، پدید آوردن خودپنداره مثبت در هنرجویان و رعایت عدالت در رفتار با آنهاست. یکی از دلایل شایع که به وسیله هنرجویان خاطی به عنوان دلیلی برای رفتارهای نامناسبشان نقل می‌شود این است که هنرآموزان هیچ ارزش و احترامی برای آنان قائل نیستند. برخورد و نگاه عادلانه هنرآموز و توجه به تک تک هنرجویان باعث می‌شود که آنها احساس کنند همیشه مورد توجه قرار دارند، لذا کمتر به فعالیت‌های حاشیه‌ای می‌پردازند.

۴ مدیریت رابطه‌ها: ارتباط و تعامل هنرآموز و هنرجو یک معیار مهم بر کارآمدی هنرآموز در مدیریت کلاس درس است. هنرآموزی کارآمد است که دارای توانایی ارتباط با هنرجویان باشد. ارتباط مؤثر هنرآموز و هنرجو و روابط دوستانه آنها در کلاس بر پویایی کلاس درس تأثیرگذار می‌باشد. آموزش بدون ارتباط معنایی نخواهد داشت. هنرآموز کارآمد باید برقرارکننده ارتباط خوب باشد؛ او باید بتواند پیام مناسب را برای تأثیر، تغییر و کنترل آنها انتخاب کند، زیرا تدریس و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای تغییر در ساخت دانش، علاقه و انگیزه هنرجویان بدون ارتباط مطلوب هرگز حاصل نخواهد شد.

راهکارهای مدیریت کلاس به هنگام رویارویی با مشکلات رفتاری هنرجویان

برای رویارویی با مشکلات رفتاری هنرجویان می‌توانید از راهکارهای زیر استفاده کنید:

الف) راهکارهای خفیف:

- ۱ از نشانه‌های غیر کلامی استفاده کنید.
- ۲ جریان فعالیت‌های کلاسی را متوقف نکنید.
- ۳ با هنرجویان ارتباط مطلوب برقرار کنید.
- ۴ به رفتارهای آنان جهت دهید.
- ۵ آموزش‌های لازم را ارائه دهید.
- ۶ با صراحت و قاطعانه از هنرجویان بخواهید که به رفتار خود پایان دهند.
- ۷ به هنرجویان فرصت انتخاب بدهید.

ب) راهکارهای متوسط:

۱ یک امتیاز از او کم کنید یا او را از انجام فعالیت دلخواه باز دارید.

۲ یک قرارداد رفتاری ببندید.

۳ هنرجو را اخراج یا از سایرین جدا کنید.

۴ جریمه یا مجازات در نظر بگیرید.

ج) استفاده از کمک سایرین:

۱ از وساطت همسالان استفاده کنید.

۲ معلم و والدین با هم گفت‌وگو کنند.

۳ از حمایت مدیر یا راهنما استفاده کنید.

۴ با یک مشاور مشورت کنید.

فصل ۴

راهنمای تدریس واحدهای یادگیری

پودمان ۱: کاربرد روان‌شناسی در آموزش و پرورش کودک

اولین پودمان درس دانش فنی تخصصی، کاربرد روان‌شناسی در آموزش و پرورش کودک است. این پودمان شامل یک واحد یادگیری است و بسته آموزشی آن شامل کتاب درسی، کتاب راهنمای هنرآموز و کتاب همراه هنرجو، فیلم آموزشی و پوستر آموزشی می‌باشد.

کلید واژه‌ها: روان‌شناسی، رفتار، احساس و ادراک، یادگیری، انگیزه و هیجان، شخصیت، هوش.

ابزار: لوازم التحریر، تصاویر، فیلم آموزشی، کتاب همراه هنرجو، راهنمای هنرآموز.

فضا: کارگاه/ کلاس، فضای مرکز پیش از دبستان.

ابتدا پنج پودمان کتاب را به هنرجویان در یک نمودار کلی معرفی کنید. (نمودار ۱)

نمودار - نمای کلی پودمان‌های درس دانش فنی تخصصی

با گروه‌بندی هنرجویان، نحوه انجام فعالیت‌های گروهی و فعالیت‌های مهارتی را توضیح دهید. سپس نحوه ارزشیابی هر پودمان که هنرجویان با آنها آشنایی دارند و نحوه تنظیم پوشه فعالیت‌ها را با در نظر گرفتن موارد زیر با آنها مرور کنید:

- تنظیم پوشه فعالیت‌ها برحسب پنج پودمان؛
 - طراحی پوشه به صورت تفکیک شده و مشخص و با تعداد برگه‌های مناسب برای هر پودمان؛
 - داشتن فهرست مطالب و شماره صفحه؛
 - داشتن شماره فعالیت، شماره پودمان، نام هنرجو، نام هنرستان؛
 - داشتن صفحه‌ای برای درج نظرات هنرآموز در پایان هر پودمان.
- با معرفی هر هدف توانمندسازی می‌توان کل محتوا و انتظار خود از هنرجویان را مشخص کنید. سپس برای انجام پرسش و فعالیت‌های هر قسمت می‌توانید از مطالب کتاب راهنما بهره بگیرید.

هدف توانمندسازی ۱-۱:

علم روان‌شناسی و موضوع آن را بررسی کند.

فعالیت ۱

با بیان هدف توانمندسازی، شعر ابتدای پودمان را بخوانید و در مورد معنی آن با هنرجویان گفت‌وگو کنید. با نتیجه‌گیری از آنها بخواهید به سؤالات مطرح شده پاسخ بگویند و سپس پاسخ‌ها را در پوشه خود یادداشت کنند. با هدایت هنرجویان و کمک آنها، در مورد علم روان‌شناسی به عنوان علمی که به سؤالات مشابه پاسخ می‌دهد، گفت‌وگو کنید و تعریفی علمی از روان‌شناسی و موضوع آن یعنی «رفتار» ارائه دهید. هنرجویان را راهنمایی کنید تا با توجه به نمودار مربوط، فهرستی از اهداف روان‌شناسی ارائه دهند. در مورد این اهداف با آنها گفت‌وگو کنید.

فعالیت ۲

با توجه به فهرست تهیه شده هنرجویان و نتیجه‌گیری از مطالب و ارائه مثال، از آنها بخواهید جدول مربوط در این فعالیت را با ذکر نمونه‌هایی از هر هدف که در زندگی شخصی خود تجربه کرده‌اند، انجام دهند.

هدف توانمندسازی ۱-۲: رشته‌های روان‌شناسی را با هم مقایسه کند.

فعالیت ۳

هدف این فعالیت، آشنایی هنرجویان با رشته‌های مختلف روان‌شناسی و ارتباط روان‌شناسی با حرفه‌ی مربیگری است. بنابراین از هنرجویان بخواهید در گروه‌های کلاسی این فعالیت را انجام دهند و در مورد اهمیت کسب دانش روان‌شناسی برای مربیگری گفت‌وگو کرده و نتیجه را در کلاس ارائه دهند. سپس در مورد مهم‌ترین رشته‌های روان‌شناسی و تأکید بر نکته‌ی مهم درس با مشارکت آنها، توضیح دهید.

فعالیت ۴

بعد از معرفی رشته‌های مختلف روان‌شناسی، با هدف کسب شناخت بیشتر از رشته‌های روان‌شناسی و کاربرد آنها در محیط اطراف، از هنرجویان بخواهید از کاربرد رشته‌های مختلف در هنرستان خودشان با رعایت اصول گزارش‌نویسی یک گزارش تهیه کرده و در کلاس ارائه دهند. از آنها بخواهید خلاصه‌ای از آنچه در مورد روان‌شناسی، موضوع و اهداف آن آموخته‌اند، در قسمت مربوط یادداشت نمایند. هدف این قسمت تأکید بر مطالب مهم و آنچه لازم است هنرجو از آن بفهمد، می‌باشد.

هدف توانمندسازی ۱-۳: مراحل تحقیق علمی در علم روان‌شناسی را طبقه‌بندی کند.

فعالیت ۵

ابتدا در مورد نیاز علم به تحقیق برای اثبات شدن، با آنها گفت‌وگو کنید. سپس با توجه به نمودار تحقیق علمی در روان‌شناسی با بیان یک موضوع مرتبط یا مثال خود متن، این مراحل را توضیح دهید و از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد موضوع «تأثیر مطالعه کتاب‌های تخصصی بر موفقیت هنرجویان در اجرای فعالیت درسی» تحقیق کنند و مراحل تحقیق علمی آن را مشخص کرده و گزارش آن را در کلاس ارائه دهند.

هدف توانمندسازی ۴-۱: روش‌های تحقیق در روان‌شناسی را تحلیل کند.

فعالیت ۶ و ۷ و ۸

با هدایت توجه آنها به نمودار روش‌های تحقیق در روان‌شناسی با استفاده از مثال‌های مختلف و با استفاده از روش پرسش و پاسخ، در مورد اهمیت تحقیق و روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و لزوم انجام آن برای اثبات نظریات علمی، با آنها گفت‌وگو کنید. سپس از آنها بخواهید با توجه به روش تحقیق همبستگی در گروه‌های کلاسی در مورد موضوع «بررسی رابطه بین رشته تخصصی مربیان و موفقیت در آموزش کودکان در مرکز پیش از دبستان» و با توجه به روش تحقیق آزمایشی در مورد موضوع «اثر تشویق در یادگیری کودکان» تحقیق کرده و گزارش آن را در کلاس ارائه دهند. در اینجا لازم است تأکید کنید که انجام این تحقیقات نیاز به ابزار جمع‌آوری اطلاعات دارد که بعد از آموزش مطالب مربوط و با راهنمایی شما می‌توانند فعالیت‌های مربوط به روش‌ها را انجام دهند.

فعالیت ۹

برای یادگیری بیشتر روش‌های تحقیق، با مروری به روش‌های تحقیق و مقایسه آنها با یکدیگر، با در نظر گرفتن ویژگی این روش‌ها، جدول مربوط را کامل کنند.

ویژگی	نوع روش تحقیق
مشخص کردن روابط بین متغیرها	همبستگی
تصویر روشن از خصوصیات رفتاری یک فرد	مطالعه موردی
بررسی رابطه علت و معلولی رفتارهای فرد	آزمایش

هدف توانمندسازی ۵-۱: روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در روان‌شناسی را بررسی کند.

فعالیت ۱۰

با معرفی هدف توانمندسازی، از آنها بخواهید با مطالعه فعالیت مربوط به کودکی که در فعالیت‌های گروهی شرکت نمی‌کند، برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد مشکل این کودک، روش‌هایی را به مربی او پیشنهاد دهند. با مقایسه پاسخ‌های آنها، روش‌ها را فهرست کنید و با مشارکت هنرجویان، به توضیح روش‌های جمع‌آوری اطلاعاتی که در اجرای روش‌های تحقیق کاربرد زیادی دارند، بپردازید. در پایان، توجه آنها را به نکات مرتبط جلب کنید.

فعالیت ۱۱

برای کمک به فهم روش‌های جمع‌آوری اطلاعات و تذکر نکته‌های مهم، از آنها بخواهید با مطالعه موقعیت کودک سه ساله در زمان بازی یا نقاشی کشیدن، گزارش آن را بدون قضاوت و با دقت در مشاهده و بی‌طرفی و صداقت در تنظیم گزارش، در کلاس ارائه دهند.

فعالیت ۱۲

با توضیح انواع مختلف پرسشنامه با مثال‌های متنوع، از هنرجویان بخواهید جدول مربوط را کامل کنند. بر این نکته تأکید کنید که استفاده از هر سه نوع پاسخ باز، بسته و تکمیلی یا جای خالی، یک پرسشنامه ترکیبی است.

نوع پرسشنامه	سؤال
پاسخ باز (تشریحی)	رابطه بین روان‌شناسی با آموزش و پرورش را توضیح دهید.
پاسخ بسته (چند گزینه‌ای)	کدام روش جمع‌آوری اطلاعات به دو صورت آزاد و سازمان‌یافته انجام می‌شود؟ ۱- مشاهده ۲- مصاحبه ۳- پرسشنامه ۴- اطلاعات و مدارک موجود
تکمیلی یا جای خالی	پرسشنامه را همان... سازمان یافته هم می‌گویند؟

فعالیت ۱۳

از هنرجویان بخواهید در گروه‌های کلاسی روش‌های جمع‌آوری اطلاعات را با هم مقایسه کنند و معایب و مزایای هر روش را فهرست کرده و یا به صورت نمودار نشان دهند.

ویژگی روش	روش
مزایا: معایب:	اطلاعات و مدارک موجود
مزایا: معایب:	مشاهده
مزایا: معایب:	مصاحبه
مزایا: معایب:	پرسشنامه

فعالیت ۱۴

برای مروری بر آنچه تاکنون هنرجویان آموخته‌اند از آنها بخواهید خلاصه‌ای از آنچه را که در این درس در مورد روان‌شناسی یاد گرفته‌اند با استفاده از (نمودار، گزارش، نمایش، تصویر و...) یادداشت کرده و در کلاس ارائه دهند.

هدف توانمندسازی ۶-۱: ضرورت و اهمیت روان‌شناسی کودک را بررسی کند.

فعالیت ۱۵

با بیان خلاصه‌ای از مطالب قبلی، سؤال زیر را از هنرجویان بپرسید: «چرا یک مربی باید اطلاعات کاملی در مورد آموزش و پرورش کودکان کسب کند؟» از آنها بخواهید پاسخ خود را با دلایل ارائه دهند و در مورد آن با هم‌کلاسی‌های خود گفت‌وگو کنند. برای بیان درست پاسخ سؤال، توجه آنها را به حدیث امام صادق علیه السلام جلب کنید. با جمع‌بندی نظرات، در مورد ضرورت و اهمیت روان‌شناسی کودک و نتایج مطالعات محققان در زمینه روان‌شناسی کودک با آنها گفت‌وگو کنید.

هدف توانمندسازی ۷-۱: فهرستی از اهداف روان‌شناسی کودک تهیه کند.

فعالیت ۱۶

با توضیح و گفت‌وگو در مورد اهداف روان‌شناسی کودک و معرفی منابع علمی مانند کتاب‌های موجود در کتابخانه یا مجلات تخصصی، سایت‌های علمی و... از هنرجویان بخواهید با جست‌وجو در این منابع، گزارشی با رعایت موارد مربوط به گزارش‌نویسی مانند داشتن مقدمه، خلاصه بودن و... در مورد اهداف روان‌شناسی کودک تهیه کنند و در کلاس ارائه دهند.

هدف توانمندسازی ۸-۱: نیازهای کودکان در سنین پیش از دبستان را بررسی کند.

فعالیت ۱۷

با توجه به هدف توانمندسازی مربوط، از هنرجویان بخواهید در مورد نیازهای کودکان برای داشتن رشدی طبیعی و سالم در همه جنبه‌های آن، در کلاس گفت‌وگو کنند. با جمع‌بندی نظرات آنها و تهیه فهرستی از نیازهای کودکان در سنین پیش از دبستان، در مورد این نیازها با استفاده از تجربیات آنها در این مورد، توضیح لازم را ارائه نموده و در مورد نکته مهم این درس با آنها گفت‌وگو کنید.

فعالیت ۱۸

برای انجام این فعالیت، به فعالیت ۴۱ مراجعه کنید.

هدف توانمندسازی ۹-۱: احساس و ادراک را تحلیل کند.

فعالیت ۱۹

با خواندن شعر ابتدای این قسمت و معرفی هدف توانمندسازی آن، از هنرجویان بخواهید در گروه‌های کلاسی، خود را بدون هیچ احساسی، در موقعیت تصور کرده و در مورد واکنش و رفتارهای خود گفت‌وگو کنند. با جمع‌بندی نظرات و با استفاده از تجربیات آنها، در مورد احساس و ادراک با ارائه مثال‌های عینی توضیح دهید و توجه آنها را به نکته مهم این قسمت جلب کنید.

فعالیت ۲۰

با استفاده از قرآن کریم، آیه ۷۸ سوره نحل را تلاوت کنید و در مورد معنی آن با استفاده از منابع مانند کتاب‌های تفسیر، توجه هنرجویان را به این آیه جلب کنید و از آنها بخواهید به سؤالات مربوط در این فعالیت پاسخ دهند و جدول مربوط را کامل کنند.

هدف توانمندسازی ۱۰-۱: عوامل مؤثر بر احساس و ادراک را بررسی کند.

فعالیت ۲۱

با جمع‌بندی نظرات هنرجویان، از آنها بخواهید با استفاده از تجربیات خود در مورد حواس پنجگانه یک محرک مانند رنگ، صدا، حرارت، بو و مزه را در نظر بگیرند و فرایند احساس و ادراک و عواملی را که در ایجاد آن تأثیر دارند بررسی کرده و فهرستی از این عوامل را در کلاس گزارش کنند.

فعالیت ۲۲

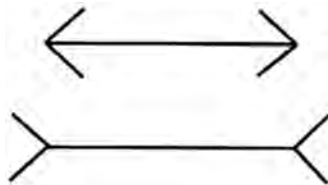
هدف این فعالیت علاوه بر کمک به افزایش درک هنرجویان از چگونگی احساس و ادراک، افزایش شناخت آنها از خطای ادراک است. با معرفی منابع علمی معتبر و روش تهیه بروشور (کارت زنجیره‌ای)، از آنها بخواهید با جست‌وجو در این منابع، در مورد عواملی که باعث ادراک نادرست (خطای ادراک) می‌شوند، بروشوری تهیه کنند. برای ارائه اطلاعات بیشتر در این زمینه می‌توانید از مطالب زیر استفاده کنید:

دانستنی‌های هنر آموز

خطای ادراک

تجربه ثابت کرده ادراک ما شبیه واقعیت نیست. زمانی که ادراک ما با واقعیت تطبیق نمی‌کند، اصطلاحاً می‌گویند خطای ادراک اتفاق افتاده است. البته نباید خطای ادراک را با توهم اشتباه گرفت. توهم، ادراکی است که موضوع مشخصی ندارد. این اختلال ممکن است فیزیکی (مثلاً مسمومیت) یا روانی (مثلاً هذیان) باشد. توهم فقط به افراد بیمار دست می‌دهد اما خطای ادراک در همه افراد یکسان است و همه مردم

آن را تجربه کرده‌اند، یکسان بودن خطاهای ادراکی موجب شده است که ما بتوانیم آنها را به‌طور تجربی مطالعه کنیم؛ حال آنکه توهمات یکسان نیستند و مطالعه تجربی آنها امکان‌پذیر نشده است. شایع‌ترین خطاهای ادراکی عبارت‌اند از:

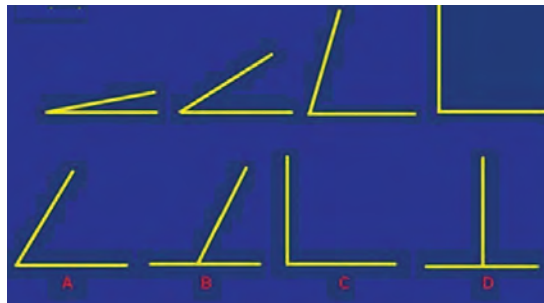

شکل ۱- خطای مولر - لایبر

خطای مولر- لایبر: اگر طول دو خط A و B برابر باشد، خط A را از هر دو طرف به دو نیم خط هم‌گرا و خط B را از هر دو طرف به دو خط واگرا محدود کنید، طول آنها متفاوت دیده خواهد شد. (شکل ۱)

خطای عمودی: منظور از خطای عمودی این است که در یک سطح عمودی، خط مایل

بلندتر از خط افقی هم طول خود به نظر می‌رسد. به عبارت دیگر اگر دو خط مساوی، یکدیگر را قطع کنند، خط مایل بیشتر از اندازه واقعی خود تخمین زده می‌شود. هر اندازه خط مایل به خط عمود نزدیک‌تر باشد، به همان اندازه بیشتر از اندازه واقعی خود به نظر خواهد رسید. اگر دو خط یکسان باشند و خطی که دیگری را به دو قسمت تقسیم می‌کند، بزرگ‌تر باشد به همان اندازه، خطای ادراک بیشتر خواهد بود. (شکل ۲)

شکل ۲- خطای عمودی

خطای بینایی - حرکتی: این خطا نیز مثل خطاهای ادراکی دیگر نشان می‌دهد آنچه را که ادراک می‌کنید، همیشه با آنچه در مقابل ما قرار دارد، منطبق نیست. به عبارت دیگر شما می‌توانید واقعیات فیزیکی را غیر از آنچه هست، ادراک کنید. مثلاً هر اندازه یک شیء بزرگ‌تر باشد، به همان اندازه انتظار دارید که سنگین‌تر باشد. اگر دو جسم از یک ماده معین ساخته شوند، اما اندازه‌های متفاوت داشته باشند، در اثر تضاد، آنچه کوچک‌تر است سنگین‌تر به نظر می‌رسد. برای اثبات این قضیه می‌توانید دو ظرف که یکی بزرگ و یکی کوچک است تهیه کنید. در هر دو ظرف، مقدار مساوی مثلاً ۳۰۰ گرم آب بریزید. بعد، از یک نفر بخواهید با هر یک از دو دست خود یکی از ظرف‌ها را از دسته بگیرد و هم‌زمان بلند کند. ظرف

بزرگ در آزمودنی این انتظار را ایجاد می‌کند که سنگین‌تر باشد، اما چون آن دو برابرند، انتظار فرد برآورده نمی‌شود، ظرف کوچک‌تر به نظرش سنگین‌تر می‌آید..

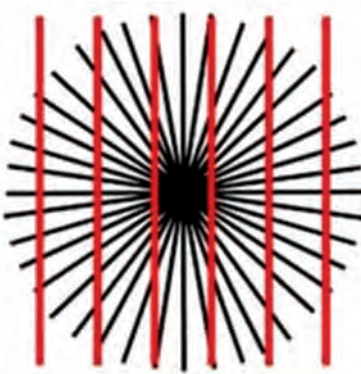
شاید روی همین اصل است که گفته‌های بچه‌های خردسال خیلی در نظر والدین مهم است و کوچک‌ترین حرف نشنوی آنها، باعث ناراحتی و عصبانیت والدین می‌شود.

نکته

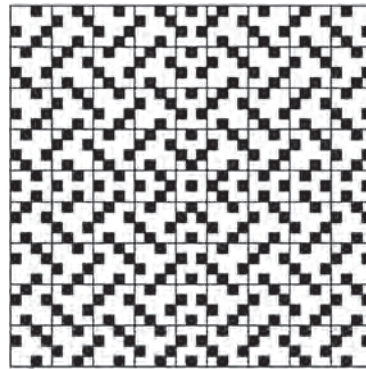

خطای جهت: گرچه در شکل (۳) خط‌های مستقیم، مایل و ناموازی به نظر می‌رسند اما در حقیقت همه قائم و موازی هستند. عادت و تجربه گذشته، عوامل مهمی در ایجاد خطای بینایی به شمار می‌آیند. البته نباید تصور نمود که پاسخ کلی همین است. ماهیت محرک‌ها در هر موردی به لغزش ادراکی یاری می‌دهد. به همین علت است که خطا، بر همگان یکسان جلوه می‌کند. (شکل ۳)

خطای تابیدگی: اگر به شکل (۴) به دقت بنگریم ملاحظه می‌شود که خط‌ها در طرفین مرکز دایره حالت برآمدگی و خمیدگی دارند در صورتی که این دو خط کاملاً موازی هستند.

شکل ۴- خطای تابیدگی

شکل ۳- خطای جهت

البته نباید خطاهای ادراکی را نوعی نقص حسی دانست. هنرمندان، دکوراتورها، سنگ‌تراشان و معماران باید از چنین اثرهای ادراکی آگاهی کافی داشته باشند و در عمل اگر بخواهند این خطاها، مستقیم و موازی نمایان گردند لازم است خم‌های مربوط را رعایت کنند.

نکته

فعالیت ۲۳

برای تدریس این هدف توانمندساز و با مشارکت هنرجویان، آنچه را در مورد احساس و ادراک آموخته‌اند مرور کنید و از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد رابطه احساس و ادراک گفت‌وگو کنند. با جمع‌بندی نظرات گروه‌های کلاسی، در مورد تفاوت احساس و ادراک با آنها گفت‌وگو کنید. سپس از آنها بخواهید خلاصه‌ای از آنچه را که در مورد احساس و ادراک آموخته‌اند یادداشت کنند. در اینجا لازم است در مورد خطای ادراک توضیحاتی ارائه دهید.

نکته

برای انجام فعالیت‌های ۲۴، ۲۷، ۳۱، ۳۸، ۴۱ همانند توضیحاتی که برای فعالیت‌های ۱۴ و ۱۸ در صفحات قبل آمده است، اقدام نمایید.

هدف توانمندسازی ۱-۱۱: فهرستی از عوامل مؤثر در یادگیری را تهیه کند.

فعالیت ۲۵

با هدایت و توجه هنرجویان به شعر ابتدای این هدف توانمندساز و معرفی شاعر آن دکتر محمد پارسا و گفت‌وگو در مورد حدیث پیامبر اسلام ﷺ در مورد یادگیری کودکان، از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی برای بررسی نقش یادگیری در پیشرفت زندگی فردی و اجتماعی، فعالیت این قسمت را مطالعه کرده و در مورد تغییرات احتمالی نبود قدرت یادگیری گفت‌وگو کنند. با جمع‌بندی نظرات آنها در مورد یادگیری و عوامل مؤثر بر آن و نکته مهم در این رابطه با استفاده از نمودار و تجربیات آنها مطالب را توضیح دهید.

فعالیت ۲۶

برای افزایش اطلاعات هنرجویان در مورد یادگیری، از آنها بخواهید یادگیری مهارت‌های تخصصی رشته خود را در نظر بگیرند و گزارشی از عوامل مؤثر بر یادگیری این مهارت‌ها تهیه کرده و در کلاس ارائه دهید. نظرات را جمع‌بندی نموده و فهرستی از این عوامل را با کمک آنها تهیه کنند. سپس نکات مهم این قسمت را با آنها مرور کنید.

هدف توانمندسازی ۱-۱۲: نظریه‌های یادگیری را با هم مقایسه کند.

فعالیت ۲۸

با هنرجویان در مورد لزوم مطالعه نظریه‌های یادگیری گفت‌وگو کنید و از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد چگونگی یادگیری مهارت‌های مختلف مربی‌یاری برای آموزش تخصصی به کودکان مانند مراقبت از سلامت کودک، پرورش مهارت‌های کلامی و... که در سال دهم و یازدهم آموخته‌اند، با گروه‌های دیگر گفت‌وگو کنند. با جمع‌بندی نظرات آنها و با استفاده از نمودار مربوط در مورد نظریه‌های یادگیری و توجه به نکات مهم در این زمینه توضیح دهید.

با هدف تکمیل اطلاعات هنرجویان در مورد نظریه‌های یادگیری، از آنها بخواهید با در نظر گرفتن یادگیری مهارت‌ها و درس‌های خود در یک هفته، نظریهٔ مربوط به هر یادگیری را مشخص کرده و در جدول مربوط یادداشت کنند.

یادگیری مهارت‌ها و درس‌های من در یک هفته	
نظریهٔ مربوط	یادگیری مهارت‌ها و درس‌ها
شرطی شدن کلاسیک	بیدار شدن در ساعت مشخص
یادگیری مشاهده‌ای	انجام ورزش صبحگاهی با مشاهدهٔ تلویزیون یا یکی از نزدیکان
یادگیری گشتالت	طراحی فعالیت با توجه به موضوع
شرطی سازی کنشگر	شرکت در نماز جماعت و گرفتن جایزه
	...

با معرفی منابع علمی معتبر در مورد نظریه‌های یادگیری جدید، از هنرجویان بخواهید با مطالعهٔ این منابع، در مورد مهم‌ترین این نظریات، گزارشی تهیه کنند.

هدف توانمندسازی ۱-۱۳ : انگیزه و هیجان را بررسی کند.

از طریق خواندن و گفت‌وگو با هنرجویان در مورد شعر و تأکید بر اینکه هر رفتار به دلایلی از فرد سر می‌زند، از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد دلایلی که باعث انتخاب رشتهٔ تربیت کودک توسط آنها شده است، گفت‌وگو کنند و با مقایسهٔ دلایل انتخاب خود با دلایل سایر هم‌کلاسی‌ها، به مفهوم چرایی این انتخاب دست یابند. با استفاده از تجربیات آنها و نمودار مربوط، در مورد مفهوم انگیزه‌ها، انواع آن و نکات مهم درس گفت‌وگو کنید. برای کسب اطلاعات بیشتر می‌توانید از مطالب زیر استفاده کنید.

دانستنی‌های هنر آموز

انواع انگیزه

انگیزه، سه جزء اصلی دارد که عبارت‌اند از: اقدام کردن^۱، پشتکار^۲ و توان^۳

۱- Activation

۲- persistence

۳- intensity

اقدام کردن: اقدام کردن به معنای گرفتن تصمیم و شروع فعالیت برای رسیدن به هدف است. به عنوان مثال گفته می‌شود فلانی برای ثبت نام در کلاس‌های روان‌شناسی اقدام کرد.

پشتکار: هرگاه فردی با وجود موانع سر راه، برای رسیدن به هدف به تلاش خود ادامه دهد، او دارای پشتکار است. مثلاً با تلاش و پشتکار می‌توان دوره‌های روان‌شناسی بیشتری را برای اخذ رتبه‌های بالاتر گذراند با اینکه این کار به صرف وقت، انرژی و منابع قابل توجهی نیاز دارد.

توان: میزان انرژی و تمرکزی است که فرد برای رسیدن به هدف خود اختصاص می‌دهد. به عنوان مثال دو هنرجو را در نظر بگیرید که یکی بدون هیچ تلاشی به تحصیل خود ادامه می‌دهد، در حالی که هنرجوی دوم به طور منظم مطالعه می‌کند، در جلسات گفت‌وگو مشارکت دارد و از فرصت‌های پژوهشی خارج از کلاس استفاده می‌کند. در این حالت، هنرجوی اول توان چندانی را به درس خواندن اختصاص نمی‌دهد، اما دومی با انرژی بیشتری اهداف آموزشی خود را دنبال می‌کند.

با توجه به رفتارهای گوناگون انسان، انگیزه‌های فراوانی وجود دارد که تنوع رفتارها از آنها ناشی می‌شود. برای انگیزه‌ها، دسته‌بندی‌های گوناگونی وجود دارد. در یکی از دسته‌بندی‌ها، انگیزه‌ها را به دو بخش طبیعی و اکتسابی تقسیم کرده‌اند:

۱- انگیزه‌های طبیعی؛

۲- انگیزه‌های اکتسابی.

۱- انگیزه‌های طبیعی: انگیزه‌هایی هستند که از آغاز تولد، همراه آدمی بوده و به آموختن نیازی نداشته‌اند. ویژگی اساسی انگیزه‌های طبیعی، فطری و غریزی بودن آنهاست. امور فطری چند ویژگی دارند:

۱ با آموزش و یادگیری به وجود نمی‌آیند؛

۲ در نوع انسان‌ها ثابت‌اند گرچه ممکن است شدت و ضعف داشته باشند؛

۳ در همهٔ زمان‌ها و مکان‌ها وجود دارند.

انگیزه‌های طبیعی خود انوعی دارند که در واقع براساس نیازهای انسان بنا شده‌اند. این گونه انگیزه‌ها را که از اصل تعادل حیاتی^۱ ناشی می‌شوند، انگیزه‌های اولیه، فیزیولوژیکی یا حیوانی نیز می‌نامند. گرسنگی، تشنگی و نیازهای جنسی، از مصادیق انگیزه‌های اولیه هستند.

الف) انگیزهٔ گرسنگی: اگر مدتی غذا نخورید، در شکم خود حالت درد یا مالش احساس می‌کنید که در اصطلاح به آن «درد گرسنگی» می‌گویند. این حالت با تشنجات دیواره‌های معده مربوط است. همچنین درد گرسنگی و انقباضات معده، هر دو به عامل سومی بستگی دارند که شیمی خون نامیده می‌شود. به همین دلیل، اگر میزان قند خون آزمودنی را به وسیلهٔ تزریق انسولین کم کنیم، انقباض‌های معده و

۱- Homeostasis

دردهای گرسنگی آغاز می‌شود.

فرد پس از احساس گرسنگی، خوردن را آغاز می‌کند. با آغاز خوردن، گیرنده‌های موجود در دهان، معده، روده‌ها و کبد، تعامل کرده و به وسیله عصب آوران کبد، معده و روده‌ها، علائم سیری فرستاده می‌شود. این علائم تا پایان خوردن در هیپوتالاموس قدامی - میانی تحریک می‌شود و گرسنگی از بین می‌رود. تنظیم گرسنگی و سیری بر عهده هیپوتالاموس مغز است. عوامل محیطی مانند دیدن غذای خوش طعم، استشمام غذاهای خوش بو و عوامل روانی مانند خوشی و راحتی یا محیط‌های باصفا، می‌تواند بر عوامل فیزیولوژیکی تأثیر بگذارد؛ چنان‌که عکس آن نیز صادق است. برای مثال، فرد نگران و مضطرب نه تنها احساس گرسنگی نمی‌کند، بلکه ممکن است با دیدن غذا، به او حالت تهوع دست بدهد. **ب) انگیزه تشنگی:** تشنگی از دیگر انگیزه‌های طبیعی انسان است که مرکز آن در نقطه‌ای از هیپوتالاموس قرار دارد. تنظیم آب بدن یکی از عوامل مهم بقا و تعادل حیاتی انسان است؛ زیرا آب، ماده اصلی بدن است و حدود هفتاد درصد آن را تشکیل می‌دهد به گونه‌ای که با کم شدن آن، احساس تشنگی می‌کنید. بنابراین، تشنگی، حالتی انگیزشی است که به صورت هشدار تجربه می‌شود و بدن را آماده می‌کند تا رفتارهای لازم برای تکمیل دوباره کمبود آب را انجام دهد. از دست رفتن آب سلول‌ها و کاسته شدن حجم خون، از عوامل کاهش آب بدن است که موجب می‌شود فرد احساس تشنگی کند. همچنین، عواملی مانند خشکی دهان و حلق و تأثیر هورمون‌ها، در تشنگی دخالت دارند. جالب اینکه پس از خوردن مقداری آب، سیراب می‌شوید که این احساس، به سبب رقیق شدن خون نیست بلکه در اثر تحریک گیرنده‌های ناحیه حنجره است. پس از تحریک شدن حنجره به وسیله این گیرنده‌ها، مرکز تشنگی نیز تحریک شده، فرد احساس سیراب شدن می‌کند.

ج) انگیزه جنسی: سومین انگیزه طبیعی که در همه انسان‌ها وجود دارد، انگیزه جنسی است. این انگیزه که در دوران نوجوانی و جوانی به اوج خود می‌رسد، تأثیر فراوانی بر دیگر رفتارهای آدمی می‌گذارد. محرک‌هایی که موجب پیدایش این انگیزه در انسان می‌شوند، شامل هورمون‌های جنسی، گیرنده‌های حسی مانند پوست و چشم، محرک‌های محیطی، تخیلات فردی و فرهنگ‌های مختلف جامعه است. خداوند تعالی در قرآن به دو هدف اساسی برای آفرینش انگیزه جنسی در انسان اشاره فرموده است:

۱ ارضای نیازهای عاطفی و آرامش روان

۲ تکثیر و بقای نسل.

الف) خداوند می‌فرماید: «از نشانه‌های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنها آرامش یابید.»^۱

۱- وَ مِنْ آيَاتِهِ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِيَسْكُنُوْا اِيْنَهَا (روم، ۲۱).

ب) «خداوند همه شما را از یک انسان آفرید و همسرش را از [جنس] او خلق کرد و از آن دو، مردان و زنان فراوانی را به وجود آورد»^۱.

۲- انگیزه‌های اکتسابی: انگیزه‌های اکتسابی، گونه دیگری از انگیزه‌هاست. مهم‌ترین ویژگی در انگیزه‌های اکتسابی، پیدایش آن از راه عوامل محیطی و اجتماعی است و یادگیری در ایجاد آن نقش اساسی را بازی می‌کند. به همین دلیل، این گونه انگیزه‌ها، هیچ یک از نیازهای زیستی انسان را بر طرف نمی‌کنند. انگیزه‌های اجتماعی مانند انگیزه پیشرفت و انگیزه پیوندجویی از موارد بارز انگیزه‌های اکتسابی هستند.

الف) انگیزه پیشرفت: انگیزه پیشرفت در رشد و کمال آدمی در زمینه‌های گوناگون نقش مهمی دارد. این انگیزه را می‌توان چنین تعریف کرد: «میل یا کوششی است که فرد برای دستیابی به یک هدف یا تسلط بر امور و رسیدن به معیاری متعالی آن را ابراز می‌کند». عوامل گوناگونی در تحریک انگیزه پیشرفت نقش دارند از جمله توجه داشتن به نقص‌ها و نیازها که انسان را بر می‌انگیزاند تا برای تکمیل آنها بیشتر حرکت کند در حالی که اگر بخواهد تنها به داشته‌هایش بیندیشد، گونه‌ای سکون و توقف در او ایجاد می‌شود. ارزش‌های فرهنگی، نظام‌های روابط اجتماعی و فرایندهای تربیتی نیز در ایجاد انگیزه نقش دارند. طی پژوهشی روشن شد مادران فرزندان که انگیزه پیشرفت بالایی دارند، با گروهی که چنین انگیزه‌ای ندارند، در سه روش متفاوت اند:

۱ فرزندانشان را برای انجام وظیفه‌های سخت تشویق می‌کنند؛

۲ با عشق و علاقه، به سبب موفقیتشان به آنان پاداش می‌دهند؛

۳ در برابر شکست‌های احتمالی، آنان را به یافتن راه‌های موفقیت تشویق می‌کنند.

ب) انگیزه پیوندجویی: انگیزه پیوندجویی با دیگران، نقشی حیاتی به ویژه در سال‌های آغازین دارد. بنابراین انگیزه، انسان دوست دارد با اطرافیان‌ش رابطه برقرار کند. پیوند جویی، با انگیزه پیشرفت بسیار تفاوت دارد و تا اندازه‌ای نقطه مقابل آن است. کسی که رفتارش تابع انگیزه پیشرفت است، شاید بتواند کارهای شایسته‌ای انجام دهد، ولی ممکن است دیگران نتوانند با او زندگی کنند. همچنین افرادی که انگیزه پیوند جویی در آنان قوی است، مایل‌اند با دوستان همسوی خود فعالیت کنند هر چند این همکاری به کارشان لطمه بزند. ولی افرادی که انگیزه پیشرفت دارند، ترجیح می‌دهند با افراد متخصص و صاحب نظر همکاری کنند.

۱- رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَ خَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَ بَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَ نِسَاءً (نساء، ۱).

۲- achievement motive

۳- affiliation motive.

فعالیت ۳۳

با نتیجه‌گیری از توضیحات خود، از هنرجویان بخواهید با تهیه فهرستی از رفتارهای روزانه خود، انگیزه‌های مختلف آنها را در جدول مربوط مشخص کنند. همچنین می‌توانید خودتان مجموعه‌ای از رفتارهای عمومی را مشخص کنید و از آنها بخواهید نوع انگیزه را مشخص کنند.

نوع انگیزه (طبیعی، اکتسابی)	رفتار
طبیعی	خوردن خوراکی در زنگ تفریح
اکتسابی	شستن دست‌ها قبل از غذا خوردن
اکتسابی	حضور به موقع در هنرستان
اکتسابی	انجام به موقع تکالیف درسی
طبیعی	استراحت بعد از فعالیت‌های مدرسه
...	...

فعالیت ۳۴

با ارائه جدول رفتارهای روزانه و مشخص کردن انگیزه‌های آن، از هنرجویان بخواهید گزارشی در مورد تفاوت انگیزه‌های خود در انجام فعالیت‌ها و انگیزه‌های هم‌کلاسی‌های موفق و پر تلاش خود گفت‌وگو کنند و دلایل تلاش بیشتر آنها را جمع‌بندی کنند.

فعالیت ۳۵

انجام این فعالیت برای شروع موضوع هیجان است. بنابراین از هنرجویان بخواهید با تصور موقعیت فرضی مطرح شده، در مورد واکنش‌های خود در این موقعیت گفت‌وگو کنند. از آنها بخواهید واکنش‌های غیرمنتظره خود را با سایر هم‌کلاسی‌ها مقایسه کنند و به تفاوت این واکنش‌ها توجه کنند. سپس با مشارکت آنها در مورد مفهوم علمی هیجان و مؤلفه‌های آن توضیح دهید. با توجه به اینکه هنرجویان در مورد هیجان‌ات در کتاب‌های سال یازدهم هم مطالبی مطالعه کرده‌اند می‌توانید با مرور آن مطالب، زمینه مشارکت مثبت آنها را در گفت‌وگو فراهم کنید. برای کسب اطلاعات بیشتر می‌توانید از مطالب زیر استفاده کنید.

دانستنی‌های هنر آموز

جنبه‌های مختلف هیجان^۱ در روان‌شناسی

هیجان یعنی واکنش کلی، شدید و کوتاه‌ارگانیسم به یک موقعیت غیره منتظره، همراه با یک حالت عاطفی خوشایند یا ناخوشایند. مثلاً خشم عاملی است که فرد را

۱- Emotion

از خود بی خود می‌کند. شادی، غم، ترس و نگرانی نیز می‌توانند نمونه‌های خوبی از هیجان باشند. خشم، ترس، اندوه، تنفر، شگفتی، حسادت، غبطه و شرمندگی، همه جزء هیجان‌ها به حساب می‌آیند. این حالت‌ها بخش‌های مهم زندگی عاطفی را تشکیل می‌دهند، زیرا در موقعیت‌های ذهنی مهم تجلی می‌کنند. ویژگی حالت‌های هیجانی این است که اختلال‌های روانی و فیزیولوژیک به همراه می‌آورند. بخش ظاهری این اختلال‌ها، جلوه‌های هیجان نامیده می‌شود.

در روان‌شناسی، هیجان‌ها جایگاه بسیار حساس و بنیادی دارند زیرا رابطه آنها با نیازها و انگیزش‌ها بسیار نزدیک است و می‌توانند ریشه بسیاری از اختلال‌های روانی یا روان - تنی را تشکیل دهند. هیجان‌ها حتی می‌توانند سلامت انسان را تضمین کنند. مثلاً ترس موجب می‌شود که انسان خود را از خطر محفوظ بدارد و خشم موجب می‌شود که به دشمن حمله کند. هیجان نه تنها به ماهیت عامل هیجان‌زا بلکه به خود فرد، حالت فعلی جسمی و ذهنی، شخصیت، تاریخچه زندگی شخصی و تجربه‌های قبلی او نیز وابسته است. درست است که در برخی شرایط استثنایی، هیجان‌های گروهی به وجود می‌آید و برای اکثریت مردم معنای یکسانی پیدا می‌کند (مانند ترس ناگهانی از زمین لرزه یا بمباران شهر از طرف دشمن)، ولی اصولاً هیجان یک احساس فردی است. یعنی ممکن است یک موقعیت معین، فردی را کاملاً خشمگین کند یا بترساند اما در مورد دیگری هیچ واکنشی به وجود نیآورد. برای تأیید این گفته، می‌توان روزهای موشک‌اندازی رژیم عراق به شهرهای ایران یا بمباران شهرها را در دوران جنگ تحمیلی به یاد آورد. کسانی که آن روزها را به چشم دیده‌اند، هیجان‌های کاملاً متفاوت افراد را نیز مشاهده کرده‌اند. بودند کسانی که چند لحظه‌ای واقعاً لال می‌شدند، سردرد می‌گرفتند، داد و فریاد می‌کردند، می‌لرزیدند یا در جایی پنهان می‌شدند و... اما در مقابل، کسان دیگری نیز بودند که مقابله‌ی ضد هوایی‌های ایران با هواپیماهای متجاوز عراقی را به آتش‌بازی تشبیه می‌کردند و گاهی حتی از رختخواب خود نیز بلند نمی‌شدند! به‌طور کلی، هیجان زمانی به وجود می‌آید که فرد غافل‌گیر شود یا موقعیت از تحمل او فراتر رود. هیجان در واقع بیانگر عدم سازگاری فرد با موقعیت و تلاش ارگانیسم برای برقراری تعادلی است که به‌طور موقت از بین رفته است. بنابراین، می‌توان گفت که هدف هیجان، برقراری تعادل و حفظ موجودیت ارگانیسم است.

انواع واکنش‌های هیجانی

الف) واکنش‌های درونی: واکنش‌های درونی، همه دستگاه‌های بدن از جمله گردش خون، تنفس، هاضمه و غدد را در بر می‌گیرد. البته واکنش‌های غیرارادی دستگاه عضله‌ای را نیز می‌توان جزء واکنش‌های درونی به حساب آورد. به عنوان مثال، واکنش‌هایی که ممکن است در هیجان ترس وجود داشته باشند و برخی از

آنها در سایر هیجان‌ها نیز دیده می‌شود.

گردش خون تند یا کند شدن حرکات قلب، تقویت یا تضعیف ضربان، انقباض رگ‌های مرکزی (انقباض رگ‌های شکمی همراه با افزایش فشار در کل دستگاه گردش خون) یا رگ‌های سطحی (پریدگی رنگ پوست)، تنفس، تغییرات مختلف در آهنگ و عمق تنفس، انقباض یا انبساط شش‌ها، تلاش برای خارج کردن هوا از شش‌ها، توقف انقباض‌های حرکات دودی مری، معده و روده، عدم ترشح غدد بزاقی (خشکی دهان)، ورم معده (از بین رفتن اشتها) فلج شدن اسفنگترها (عدم کنترل مدفوع و ادرار)، لرزش، رعشه، راست شدن موها، افزایش یا کاهش قابلیت ارتجاعی عضلات و... از جمله واکنش‌های درونی هیجان است.

ب) واکنش‌های نگرشی و حرکتی: هیجان‌ها، علاوه بر واکنش‌های درونی، واکنش‌های نگرشی و حرکتی آشکاری نیز دارند که جلوه آنها را تشکیل می‌دهند. مثلاً یک قسمت از واکنش حرکتی ترس، پریدگی رنگ صورت، گود رفتن گونه‌ها، افتادن فک پایین، بزرگ شدن چشم‌ها، انبساط مردمک چشم و در مورد سگ یا گربه، پایین افتادن دم و راست شدن موهای پشت است. همچنین واکنش‌های حرکتی هیجان مانند لرزش دست‌ها و صدا، می‌توانند از انقباض‌های تشنجی ماهیچه‌ها ناشی شوند. هیجان ترس مخصوصاً از طریق نگرش‌های فرد نسبت به موضوع ترس مانند تمایل به اجتناب از ترس، تمایل به دور شدن از حوزه عمل آن یا حتی از حضور آن، تمایل به فرار به نقطه دور دست، مخفی شدن در پشت مانع، کز کردن، تمایل به بی حرکت ماندن در جای خود، واکنش‌های منفی در مقابل هر نوع تماس یا تهدید به تماس، واکنش‌های منفی در مقابل هر تلاشی که بخواهد اعضای بدن را به حرکت در آورد، تشنج به صورت خمیدگی، دست و پا زدن، فریاد کشیدن و در برخی موارد، اقدام به اعمال دفاعی فعال مانند غرغر کردن، گاز گرفتن و چنگ زدن مشخص می‌شود. اشک‌ها، به راحتی نشان می‌دهند که تبدیل یک بازتاب واقعی به یک عمل ارادی امکان‌پذیر است. مثلاً کسانی هستند که به صورت ارادی و حرفه‌ای اشک می‌ریزند. وقتی تغییر پدیده‌های مربوط به جلوه هیجان را در اجتماعات مختلف و حتی در دو جنس مختلف مقایسه می‌کنید، نقش تقلید آشکار می‌شود. همچنین بی حرکتی نسبی خطوط چهره نابینایان که قادر به تقلید جلوه صورت نیستند، به راحتی نشان می‌دهد که تقلید می‌تواند در تکوین جلوه هیجان نقش مهمی داشته باشد. گوش کن بالب خاموش سخن می‌گوییم پاسخ‌ده به نگاهی که زبان من و توست

عملکرد ذهن در هیجان

عملکرد ذهن در هیجان را نیز مثل عملکرد فیزیولوژیک آن می‌توان از دو جنبه برانگیختگی و فروریختگی بررسی کرد:

■ به هنگام هیجان، فعالیت ذهن افزایش می‌یابد. بدین ترتیب که تخیل انسان تازه‌یافته

- می‌خورد و مثل اسب سرکش به جولان در می‌آید، تلاش‌های کند و بی‌حاصل جای خود را به تلاش‌های مولد و الهام‌بخش می‌دهد.
- هیجان می‌تواند خلاق و طراح باشد.
- به هنگام هیجان، انسان سریع‌تر فکر می‌کند و اندیشه‌های خیلی زیاد یا خیلی تازه در اختیار دارد.
- انسان هیجانی نیروی زیادی برای عمل کردن دارد، مبتکر است، سریع کار می‌کند و از اعتماد به نفس زیادی برخوردار است.
- هیجان می‌تواند هم تفکر و هم قدرت عمل را فلج کند.
- هیجان، ذهن را «خالی» می‌کند به این صورت که انسان نه چیزی برای گفتن پیدا می‌کند و نه کاری برای انجام دادن.
- انسان هیجانی خوب فکر نمی‌کند، موقعیت‌ها را روشن نمی‌بیند و کلمات را نمی‌فهمد و گاهی در اندیشه‌های او تنها کندی رکود کامل دیده می‌شود.
- انسان هیجانی، حالت انسان کودن را دارد، چنین به نظر می‌رسد که توانایی انجام دادن هیچ کاری را ندارد. مثلاً انسانی که به شدت ترسیده است، عملاً هیچ کاری نمی‌تواند انجام دهد و احتمالاً به همین دلیل گفته‌اند: «ترس، برادر مرگ است».
- به هنگام هیجان، کنترل اراده عمل و تفکر کاهش می‌یابد.
- به هنگام هیجان، شکل‌های تکانشی تفکر و عمل تسلط پیدا می‌کند. یعنی افکار ناگهانی به ذهن انسان می‌آیند و او دست به اعمال غیر مترقبه می‌زند.
- انسان هیجانی احساس می‌کند که بر خود تسلط ندارد، خود به خود کشیده می‌شود، از پا افتاده است و اختیار حرکات و افکار خود را ندارد.
- به هنگام هیجان تعمق و تفکر می‌تواند شدید و سریع باشد.
- هیجان، انسان را زود باور و تلقین‌پذیر می‌کند.
- وقتی انسان می‌خواهد یک مسئله علمی را حل کند، اغلب با ساده کردن آن به کمک راه حل‌های ناگهانی، غیر اختیاری، ناهنجار و جسورانه اقدام می‌کند.
- فردی که گرفتار خشم یا ترس است، کمبود انرژی ندارد، بلکه ترمزهای اخلاقی افکار و همچنین ترمزهای تعلیم و تربیت او از کار افتاده است. این انرژی از منبعی به دست می‌آید که از نظر روان‌شناختی در سطح پایین قرار دارد.
- هیجان‌های شدید، آموخته‌های جدید و ناپایدار تفکر و اراده را در هم می‌ریزد و جا برای اعمال خودکار بسیار محکم، غریزی و عادی خالی می‌ماند.
- به هنگام هیجان، عادت‌هایی که در حال شکل‌گیری است بیشتر از عادت‌هایی که به خوبی شکل گرفته است آسیب می‌بینند. موسیقی‌دان، سخنران یا هنرپیشه هیجانی، تسلیم عادت‌های بسیار قدیمی می‌شود.
- انسان متمدن هیجانی مثل انسان بدوی عمل می‌کند. رفتار انسان بزرگسال

هیجانی به رفتار کودک و حیوان نزدیک می‌شود. دانش‌آموز هیجانی نیز معمولاً آموخته‌های تازه خود را فراموش می‌کند و آموخته‌های قدیمی و جا افتاده را در حافظه خود دارد.

فعالیت ۳۶

با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از مفهوم انگیزه و هیجان برای کامل کردن اطلاعات هنرجویان در این زمینه از آنها بخواهید با مشاهده رفتارهای اطرافیان خود فهرستی از رفتارهای هیجانی آنها در موقعیت‌های مختلف تهیه کنند و خوشایند و ناخوشایند بودن آنها را براساس تأثیر آن بر افراد مشخص کنند.

فعالیت ۳۷

با مشارکت هنرجویان از آنها بخواهید به کمک مراحل قصه‌نویسی که در کتاب پرورش مهارت‌های کلامی کودک پایه یازدهم آموخته‌اند، قصه‌ای با موضوع آموزش ابراز هیجان در موقعیت‌های مختلف برای کودک پنج ساله بنویسند. قصه‌ها را در کلاس بخوانند و در مورد موقعیت‌های هیجانی قصه‌ها با هنرجویان گفت‌وگو کنید. در پایان این قسمت، برای مرور و رفع ابهامات احتمالی در درک هنرجویان از آنها بخواهید خلاصه‌ای از آنچه را که آموخته‌اند در قسمت مربوط یادداشت کنند.

هدف توانمندسازی ۱۴-۱: عوامل مؤثر در شخصیت را تحلیل کند.

فعالیت ۳۹

توجه هنرجویان را به شعر ابتدای این قسمت جلب کنید و در مورد برداشت آنها با یکدیگر گفت‌وگو کنید. سپس از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد دلایل موفق و یا ناموفق بودن، تفاوت برداشت افراد از امور یکسان و تفاوت واکنش آنها به موقعیت‌های فشارزای زندگی گفت‌وگو کنند. نظرات را جمع‌بندی کنید و در مورد مفهوم شخصیت و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری شخصیت توضیح دهید. برای کسب اطلاعات بیشتر می‌توانید از مطالب زیر استفاده کنید.

دانستنی‌های هنر آموز

شخصیت^۱

واژه شخصیت از واژه لاتین «persona» به معنای ماسک تئاتری است که به وسیله بازیگران یک نمایش برای ایفای نقش‌های مختلف و یا پنهان کردن هویت به کار گرفته می‌شود. گوردون آلپورت در یکی از کتاب‌های خود، پنجاه تعریف گوناگون از شخصیت را ارائه کرد. شخصیت جزء آن دسته از واژه‌هایی است که همه تصور

^۱- personality

می‌کنند معنای آن را می‌دانند و درست یا غلط، همواره آن را به کار می‌برند. برخی، شخصیت را الگوهای خاص فکری، احساسی و رفتاری، همراه با سازوکارهای روانی - پنهان یا غیر پنهان - پشت این الگوها تعریف کرده‌اند (فاندر، ۱۹۹۷). برخی دیگر، شخصیت را الگویی از خصوصیات نسبتاً دائمی و ویژگی‌های منحصر به فردی می‌دانند که به رفتار یک فرد هم ثابت و هم ویژگی‌های خاص می‌دهد (فیست و فیست، ۲۰۰۹).

آدامز معتقد است اگر هنگامی که ما از واژه «من» استفاده می‌کنیم دقیقاً بدانیم چه می‌خواهیم و این واژه به چه چیزی دلالت می‌کند، شناخت نسبتاً خوبی دربارهٔ معنی شخصیت به دست آورده‌ایم. هنگامی که ما از واژه «من» استفاده می‌کنیم، در حقیقت تمام اطلاعات دربارهٔ خودمان را در یک واژه خلاصه می‌کنیم؛ اطلاعاتی از قبیل محاسن، معایب، علایق، بیزاری‌ها، ترس‌ها و... واژه «من» به چیزی اشاره دارد که ما را به عنوان یک فرد و شخصی منحصر به فرد و متفاوت از دیگران نشان می‌دهد؟

«کارل راجرز» شخصیت را یک خویشتن سازمان یافته معرفی می‌کند که محور تمام تجربه‌های وجودی است. «آلپورت» از شخصیت به عنوان یک مجموعه عوامل درونی که تمام فعالیت‌های فردی را جهت می‌دهد، نام می‌برد. بنابراین می‌توان گفت که شخصیت مجموعه‌ای سازمان یافته و واحد، متشکل از ویژگی‌های نسبتاً ثابت و مداومی است که بر روی هم، فرد را از افراد دیگر متمایز می‌کنند.

عوامل مؤثر در شکل‌گیری شخصیت

روان‌شناسان، دو عامل وراثت و محیط را در شکل‌گیری شخصیت مؤثر می‌دانند. هر انسان، افزون بر ویژگی‌های منحصر به فردش، خصوصیات دیگری نیز دارد که با برخی مشترک است؛ اما برای بررسی عوامل مؤثر، بیشتر به ویژگی‌های فردی وی توجه خواهد شد.

۱- وراثت: بنا بر پژوهش‌ها، عامل وراثت نه تنها نقش عمده‌ای در جنبه‌های گوناگون شخصیت، مانند نوع دوستی، پرخاشگری، هوشمندی، برون‌گرایی و درون‌گرایی دارد، بلکه نقش مهمی نیز در زمینه‌های روان‌پزشکی، مانند اختلال‌های عاطفی، افسردگی، روان‌پریشی دارد. انتقال بسیاری از ویژگی‌ها از راه ژن‌ها صورت می‌گیرد.

۲- محیط: عامل مؤثر دیگر در تکوین و شکل‌گیری شخصیت انسان، محیط است. انسان با سلسله‌ای از امکانات زیستی، مانند سیستم‌های عصبی، هورمونی و... متولد می‌شود و با محیط اطرافش تعامل برقرار می‌کند. این تعامل میان عوامل وراثتی و محیطی، نقش سرنوشت‌سازی را در تکوین شخصیت کودک خواهد داشت. بنابراین، مجموعه عوامل محیطی پیش از تولد مانند شرایط جسمانی و روانی مادر و عوامل محیطی پس از تولد اعم از تغذیه، بهداشت و عوامل مربوط به جامعه مانند خانواده

و مدرسه، همگی نقش عمده‌ای در شخصیت انسان ایفا می‌کنند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «برای دایه همان صفاتی را در نظر بگیرید که برای گزینش همسر در نظر داشتید؛ زیرا دایه طبیعت کودک را تغییر می‌دهد».

به‌طور کلی، ابعاد گوناگون رشد، مانند رشد عاطفی، عقلی یا اجتماعی نقش مهمی را در رشد شخصیت انسان دارند. خانواده به منزله جامعه‌ای کوچک، مهم‌ترین و اثر بخش‌ترین نهادی است که همه نهادها و سازمان‌های اجتماعی آن را پذیرفته‌اند. بخش عظیمی از هنجارها و ناهنجاری‌های جامعه، در گرو اوضاع عمومی خانواده است و بسیاری از آسیب‌های اجتماعی از آن نشئت می‌گیرد. به همین دلیل، خانواده اهمیت تربیتی و اجتماعی ویژه‌ای دارد و اسلام از آن به منزله نهادی مقدس و مستحکم برای جامعه یاد کرده است. شرایط ازدواج، حقوق زن و شوهر، حقوق فرزندان و والدین، حقوق اعضای خانواده در قبال یکدیگر و سفارش‌های اخلاقی در اصلاح خانواده، همگی بر اهمیت این نهاد دلالت دارند. در این زمینه، روایت‌های فراوانی از معصومان علیهم السلام وجود دارد. برای مثال، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به گشاده‌رویی و پرهیز از ترش رویی با همسر و دیگر اعضای خانواده توصیه کرده‌اند.

کنش متقابل با همسالان: یکی از مصادیق محیط که نقش مهمی در شکل‌گیری شخصیت ایفا می‌کند، گروه همسالان است. همسالان به سبب درک یکدیگر، الگوهای متقابلی را به هم ارائه می‌کنند. بیان عقیده، اجرای سلیقه، روش زندگی و مانند آن از سوی همسالان، در تکوین شخصیت تأثیر فراوانی بر جای می‌گذارد. بنابر نظر برخی روان‌شناسان، نیازهای آدمی انگیزه‌هایی هستند که زیر بنای بخش عمده‌ای از شخصیت انسان را تشکیل می‌دهند. یکی از این نیازها، بازی است که به‌طور غیرمستقیم تأثیر بسزایی در تکوین شخصیت کودک دارد. تأثیر دیگر عوامل اجتماعی مانند مدرسه، فرهنگ‌ها، طبقات مختلف مردم و مؤسسه‌های گوناگون بر شخصیت انسان، کانون توجه روان‌شناسان بوده است.

نظریه‌هایی درباره چگونگی ایجاد شخصیت

نظریه‌های مختلفی درباره اینکه شخصیت هر فرد چگونه ایجاد می‌شود، وجود دارد. مکاتب فکری مختلف در حوزه روان‌شناسی تحت تأثیر بسیاری از این نظریه‌ها قرار دارند. برخی از دیدگاه‌های عمده درباره شخصیت عبارت‌اند از:

نظریه‌های تیپ‌شناسی: اولین دیدگاه‌ها درباره شخصیت هستند. این نظریه‌ها نشان می‌دهند که تعداد محدودی از «تیپ‌های شخصیتی» وجود دارند که به تأثیرات بیولوژیکی مرتبط‌اند.

نظریه‌های مبتنی بر صفات، شخصیت را نتیجه خصوصیات درونی ای که بر پایه ژنتیک هستند، می‌بینند.

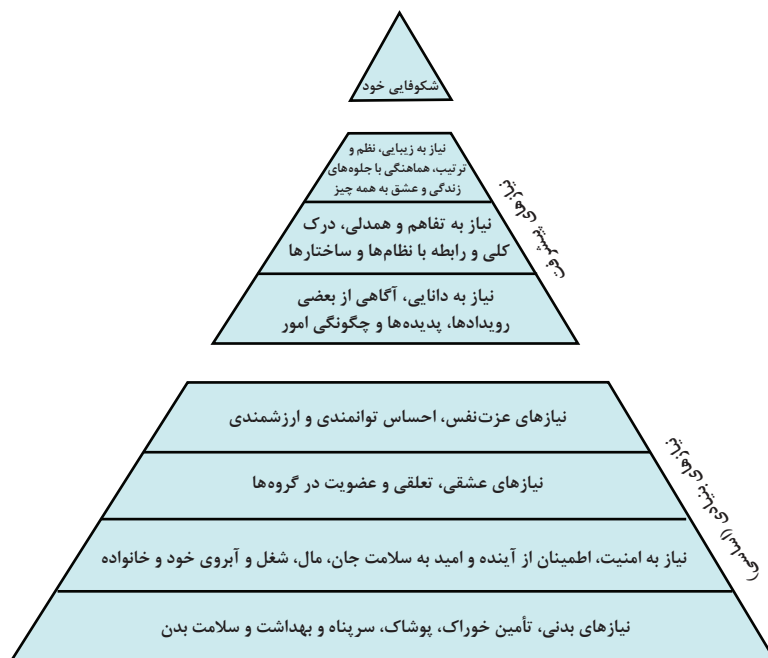
نظریه‌های روان‌پویشی: شخصیت، به شدت از کار زیگموند فروید اثر گرفته‌اند و

بر تأثیر ناخودآگاه بر شخصیت تأکید دارند. نظریه‌های روان‌پویشی شامل نظریهٔ مرحلهٔ روانی - جنسی زیگموند فروید و مراحل رشد روانی اریک اریکسون هستند. نظریه‌های رفتاری نشان می‌دهند که شخصیت نتیجهٔ تعامل بین فرد و محیط است. نظریه پردازان رفتاری، رفتارهای قابل مشاهده و قابل اندازه‌گیری را مطالعه می‌کنند و نظریه‌هایی که افکار و احساسات درونی را به حساب می‌آورند، رد می‌کنند. جان واتسون و بی. اف اسکینر نظریه‌پردازان رفتاری هستند.

نظریه‌های انسان‌گرایانه بر اهمیت ارادهٔ آزاد (مختار بودن) و تجربه‌های فردی در رشد شخصیت تأکید دارند. کارل راجرز و آبراهام مازلو نظریه‌پردازان انسان‌گرا هستند. آبراهام مازلو به جای پذیرش یک منبع انگیزشی، پنج نیاز اصلی را طبقه‌بندی می‌کند که عبارت‌اند از:

- ۱- فیزیولوژیکی؛ ۲- ایمنی؛ ۳- تعلق پذیری، عشق و محبت؛ ۴- عزت نفس؛ ۵- خودشکوفایی.

این نیازها، سلسله‌مراتبی دارند که از پایین و در مرتبهٔ پست، به بالا و در مرتبهٔ عالی تشکیل یافته است؛ مانند ساختمانی چند طبقه که تا طبقهٔ پایین‌تر استحکام لازم را نداشته باشد، طبقه‌های بالاتر استحکام نخواهند یافت. شکل ۵، طبقه‌بندی سلسله‌مراتب نیازهای انسان بنا بر دیدگاه مازلو را نشان می‌دهد.

شکل ۵- تقسیم‌بندی نیازها بر اساس نظریه مازلو

فعالیت ۴۰

۱ با هدف افزایش اطلاعات هنرجویان در مورد عوامل مؤثر بر شکل‌گیری شخصیت و معرفی منابع علمی معتبر^۱، از آنها بخواهید با جست و جو در منابع علمی، در مورد تفاوت شخصیت افراد گزارشی تهیه کرده و در کلاس ارائه دهند. ۲ برای درک بهتر تأثیر خانواده و همسالان در شکل‌گیری شخصیت، از هنرجویان بخواهید با جست‌وجو در منابعی که در فعالیت قبل معرفی کردید، در گروه‌های کلاسی، هر گروه یک روزنامه دیواری با همین موضوع در کلاس ارائه دهند. سپس خلاصه مطالب مهم این قسمت را یادداشت نمایند.

هدف توانمندسازی ۱۵-۱: هوش را تحلیل کند.

فعالیت ۴۲

توجه هنرجویان را به شعر مربوط این قسمت جلب کنید و در مورد مفهوم آن با آنها گفت‌وگو کنید. از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد نقش هوش در یادگیری و حل مسائل روزانه خود گفت‌وگو کنند. سپس با نتیجه‌گیری نظرات آنها در مورد مفهوم هوش، نقش آن در زندگی افراد و دسته‌بندی آن، توضیح دهید.

فعالیت ۴۳

با معرفی منابع معتبر علمی در زمینه هوش، از هنرجویان بخواهید در گروه‌های کلاسی با جست‌وجو در این منابع، در مورد نقش هوش ذهنی و هوش عاطفی در موفقیت و سلامت روانی فرد، هر گروه یک بروشور تهیه کنند و در کلاس ارائه دهند. نمایشگاهی از این بروشورها با هدف تبادل اطلاعات و کسب اطلاعات بیشتر در کارگاه برگزار کنید.

هدف توانمندسازی ۱۶-۱: فهرستی از عوامل مؤثر بر هوش را تهیه کند.

فعالیت ۴۴

با مشارکت هنرجویان و استفاده از تجربیات آنها با استفاده از پرسش و پاسخ راجع به عوامل مؤثر بر هوش افراد توضیح دهید و از آنها بخواهید جدول مربوط را کامل کنند.

۱- برای معرفی برخی از این منابع می‌توانید به منابعی که در آخر کتاب آورده شده است، مراجعه کنید.

عوامل محیطی	عوامل ارثی
ضربه و آسیب‌های فیزیکی به جنین، کمبود تغذیه‌ای مادر، مصرف داروها، کشیدن سیگار، رادیولوژی و سونوگرافی و هیجان‌های مادر	ژن
چگونگی تولد، اثر مهمی بر سلامت عمومی و عصبی کودک دارد. عواملی مانند طرز تولد، نرسیدن اکسیژن لازم به جنین، پاره شدن رگ‌های مغز، زایمان‌های زودرس و زایمان‌های دیررس	تغذیه مادر
تعلیم و تربیت خانواده، آب و هوا، تغذیه، مؤسسات آموزشی	وزن و اندازه مغز هنگام تولد
وضع اقتصادی و اجتماعی، آداب و رسوم	میزان نرمی و انعطاف‌پذیری مغز
رسانه‌های گروهی	چگونگی رشد مغز

فعالیت ۴۵

با هدف درک بهتر عوامل مؤثر بر هوش، از هنرجویان بخواهید هر فرد، تاریخچه زندگی یک نابغه را مطالعه کند و تأثیر این عوامل را بر هوش او بررسی کرده و گزارش آن را در کلاس ارائه دهد. در مورد نکته مهم این قسمت با آنها گفت‌وگو کنید.

هدف توانمندسازی ۱۷-۱: ویژگی‌های گروه‌های هوشی را با هم مقایسه کند.

فعالیت ۴۶

با جمع‌بندی نظرات هنرجویان در مورد هدف توانمندسازی این قسمت، با آنها گفت‌وگو کنید و از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد دلایل تفاوت نمره‌های هنرجویان در درس‌های مختلف و ویژگی‌های هنرجوی باهوش کلاس گفت‌وگو کنند. با نتیجه‌گیری از این گفت‌وگو در مورد تفاوت‌های فردی از نظر هوشی و دسته‌بندی افراد از نظر هوش ذهنی و ویژگی‌های رشد همه جانبه انواع هوش توضیح دهید.

فعالیت ۴۷

برای اینکه هنرجویان بتوانند با ویژگی‌های رشد همه جانبه افراد باهوش آشنا شوند از آنها بخواهید افراد باهوش در اطرافیان خود را شناسایی کنند و گزارشی از ویژگی‌های رفتاری و موفقیت‌های آنها در جلسه آینده ارائه دهند.

فعالیت ۴۸

از هنرجویان بخواهید با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، فهرستی از افراد تیزهوش را که برای ایران افتخارات علمی، تحقیقی و... کسب کرده‌اند جمع‌آوری کنند. هر هنرجو با مطالعه تاریخچه زندگی فردی، علمی و اجتماعی دو فرد از این گروه، ویژگی‌های خاص آنها را بررسی کرده و گزارش آنها را در کلاس ارائه دهند. با تهیه این مجموعه می‌توانید در مناسبت‌های مختلف و با به‌طور هفتگی در تابلو اعلانات هنرستان با هماهنگی مدیریت، این چهره‌های ماندگار ایرانی را به هنرجویان سایر رشته‌ها معرفی کنید.

فعالیت ۴۹

با مشارکت هنرجویان در مورد دو گروه هوشی به هنجار و کم‌توان ذهنی توضیحات کاملی ارائه دهید و از آنها بخواهید ویژگی‌های گروه‌های مختلف کم‌توان ذهنی را با هم مقایسه کنند. تأکید که هنرجویان حتماً از کاربرد اصطلاحات نامناسب که تأثیر منفی بر افراد کم‌توان دارد، پرهیز کنند و از اصطلاح مناسبی مانند کم‌توان ذهنی استفاده نمایند.

فعالیت ۵۰

برای اینکه هنرجویان بتوانند با ویژگی‌های انواع افراد کم‌توان ذهنی آشنا شوند از آنها بخواهید ویژگی‌های رفتاری فرد کم‌توان ذهنی را که در اطرافیان خود می‌شناسند، بررسی کنند و فهرست خود را با ویژگی‌های گروه‌های کم‌توان ذهنی مقایسه کرده و گروه او را مشخص کنند. سپس در مورد آموزش فراگیر این گروه کودکان با آنها گفت‌وگو کنید و توضیحات لازم را به آنها ارائه دهید.

فعالیت ۵۱

به عنوان یک فعالیت تکمیلی و تحکیم آموخته‌های هنرجویان و آشنا کردن آنها با انواع هوش کودکان جهت داشتن برنامه‌ریزی آموزشی کامل، از آنها بخواهید در گروه‌های کلاسی در مورد مفهوم اصلی ضرب المثل «هر کسی را بهر کاری ساختند» گفت‌وگو کنند. با نتیجه‌گیری از این گفت‌وگو، در مورد هوش‌های چندگانه گاردنر و راهبردهای کلی آموزشی هر هوش با توجه به جدول مربوط توضیح دهید.

فعالیت ۵۲

برای تحکیم آموخته‌های هنرجویان در مورد هوش‌های چندگانه، از آنها بخواهید جدول زیر را کامل کنند.

هوش	ویژگی‌ها
هوش کلامی	داشتن اطلاعات عمومی زیاد، توانایی سخن‌وری و زبان بازی، توانایی خوب نوشتن و خوب خواندن، استفاده زبان به بهترین نحو.
هوش فضایی	دقت به جزئیات یک تصویر و نقاشی کردن تصویرهایی که در ذهنشان می‌سازند.

انجام عملیات ریاضی مثل حساب و کتاب کردن، استدلال کردن و درک روابط علی و معلولی.	هوش منطقی - ریاضی
هوش دیداری، فکرکردن به شکل تصویری، یادگیری از راه فیلم، تصویر و ویدئو، استفاده از نقاشی، مجسمه‌سازی و ترسیم خطوط برای نشان دادن ایده‌ها. بیان احساسات وحس و حال از طریق هنر، برتری در نقشه‌خوانی و تحصیل نمودارها، لذت بردن از حل معماهای «مارپیچ» و «جورچین»، حساس بودن ذهن نسبت به رنگ، شکل، فرم، فضا و ارتباط بین این عوامل.	هوش مکانی
ژیمناستیک کارهای ماهر، جراح‌ها و کسانی که به خوبی از پس حرکات موزون برمی‌آیند، در این زمینه تبحر خاصی دارند.	هوش جسمی- حرکتی
حساس بودن به زیر و بم آهنگ‌ها، ریتم و تن صداها و نغمه‌ها، تشخیص دروغ از تن صدای فرد، تشخیص صدای مشابه دو خواننده از هم.	هوش موسیقایی
داشتن هوش هیجانی، توانایی ارتباط برقرار کردن و خوب درک کردن دیگران، سنگ صبور دیگران بودن.	هوش میان فردی
بسیار مستقل، آگاهی از ریز و درشت عیب‌ها و خوبی‌های خود و داشتن تصویری کامل از خودشان در ذهن.	هوش درون فردی
آدم‌های عاشق طبیعت، فهم طبیعت و لذت بردن از آن.	هوش طبیعت‌گرا

به عنوان یک مهارت و کسب تجربه بیشتر در شناخت هوش‌های چندگانه، از هنرجویان بخواهید در گروه‌های کلاسی، با بررسی و فهرست کردن ویژگی‌های هوش هم‌کلاسی‌های خود، هوش‌های چندگانه را در آنها مشخص کنند و مشاغل پیشنهادی را به آنها ارائه دهند.

تمرین کنید

برای مروری بر پودمان و کسب شایستگی در هنرجویان، از آنها بخواهید قسمت «تمرین کنید» را انجام دهند و پرسش‌های خود را در این زمینه در کلاس مطرح کنند.

خودارزیابی:

بعد از اتمام پودمان از هنرجویان بخواهید با توجه به راهنمای «خودارزیابی» آن را کامل کرده و نتیجه را بررسی کنند. در صورت مشاهده مواردی که بیانگر کمبود آموخته‌های هنرجویان است، آنها را راهنمایی کنید و مطالب را در زمینه مربوط، با آنها مرور کنید و اشکالات موجود را با طراحی تمرینات مختلف رفع کنید.